

Nr 222.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förläggning av 1:a flygkåren till Västerås m. m.; given Stockholms slott den 11 mars 1927.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Rosén.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1927.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMBIN, ALMKVIST, LYBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Rosén:

Enligt 1925 års beslut om flygvapnets organisation är 1:a flygkåren avsedd att i första hand direkt betjäna högsta krigsledningen samt 2:a flygkåren på samma sätt avsedd för marinens behov. 1:a flygkåren skall i fredstid bestå av ett spanings- samt ett bomb- och jaktkompani.

I proposition nr 50 till 1925 års riksdag angående försvarsväsendets ordnande yttrade föredragande departementschefen beträffande förläggnings-
Bihang till riksdagens protokoll 1927. 1 saml. 189 häft. (Nr 222.) 531 27 1

1925 års
riksdag.

orterna för flygkåreerna, att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles efter ytterligare prövning fatta beslut härutinnan. Samtidigt lämnades en redogörelse för det resultat, vartill undersökningar i denna fråga lett. Såsom förläggningsorter för 1:a och 2:a flygkåreerna angåvos i propositionen förslagsvis Uppsala, respektive Västerås-Hägernäs.

I första särskilda utskottets vid samma riksdag utlåtande nr 1 gjordes i fråga om förläggning av 1:a och 2:a flygkåreerna följande uttalande.

»För 1:a flygkåren avses Uppsala som förläggningsort. Såsom flygfält därstädes lämpa sig de i kronans ägo befintliga fälten vid Kungsängen omedelbart öster om Fyrisån, vilka torde i nödig utsträckning ställas till förfogande för ändamålet. För flygfältets iordningställande erfordras i huvudsak endast igenfyllande av vissa diken m. m. Förläggningsutrymme kan lämpligen anordnas vid Upplands artilleriregemente, varvid förutsattes med Upplands infanteriregemente gemensam utspisning m. m. Därjämte torde vissa skol- och förrådslokaler inom Upplands infanteriregementes och Upplands artilleriregementes nuvarande kasernetablissemang kunna få tagas i anspråk. En del byggnadsåtgärder bliva dock erforderliga. Dessa utgöras i huvudsak av uppförande av monteringshall, hangarer, verkstad, garage m. m. För bombkastningsövningar skulle förslagsvis Marma skjutfält komma till användning. Kårens övningar med sjöflygplan försiggå å Ekoln omedelbart utanför Fyrisåns utlopp vid Flottsund, där även goda strandförhållanden äro för handen.

För 2:a flygkåren avses Västerås som förläggningsort med Hägernäs såsom övningsplats för vissa övningar. Vid denna kår avses huvudsakligen övningar med sjöflygplan äga rum, varför vid Västerås erfordras vissa arbeten för uppuddring och strandskoning. Förläggningsutrymme i Västerås kan lämpligen anordnas i Västmanlands regementes kaserner. Därjämte torde därstädes vissa skol- och förrådslokaler vid Västmanlands regemente kunna få tagas i anspråk. En del byggnadsåtgärder bliva dock erforderliga. Dessa utgöras i huvudsak av uppförande av hangarer, verkstad, garage m. m.

Vid Hägernäs, där kronan redan äger ett mindre markområde, erfordras en del förläggningslokaler samt motsvarande anordningar som vid Västerås, ehuru i mindre skala.»

Såväl riksdagens skrivelse den 2 juni 1925, nr 310, som Kungl. Maj:ts beslut den 12 juni 1925 med anledning därav angåvo Uppsala såsom förläggningsort för 1:a flygkåren och Västerås-Hägernäs för 2:a flygkåren. Dessutom bestämdes Västerås såsom förläggningsort för en större flygverkstad.

I särskilda skrivelser den 8 september och den 28 oktober 1925 gjorde chefen för flygvapnet framställningar rörande förvärvande av mark vid Uppsala för 1:a flygkåren och föreslog därvid, att för ordnandet av en *landflygstation* skulle till flygvapnet upplåtas ett söder om Uppsala och omedelbart öster om Fyrisån beläget område, därav huvuddelen utgjorde del av den av Ultuna lantbruksinstitut disponerade kronoegendomen Kungsängen samt återstoden bestode av följande delar, nämligen: ett område av den under domänstyrelsens vård och förvaltning stående, till Uppsala stad utarrenderade Hovstallstatens Kungsäng, ett område av Vaksala församlings kyrkoherdeboställe samt ett område, benämnt Vaksala Kyrkobys Kungsängsteg nr 2 och tillhörigt Uppsala stad. Vidare skulle enligt förslaget medgivande utverkas för flygvapnet att å den del av Kungsängen, som vore belägen söder om det område

•
Chefens för
flygvapnet
framställ-
ningar år
1925 rörande
förvärvande
av mark vid
Uppsala för
1:a flygkåren.

därav, som föreslagits att upplåtas för landflygstation, företaga för dränering av det blivande flygfältet erforderliga anordningar, varjämte för anläggning enligt viss angiven sträckning av en väg från det planerade flygfältets nedre del fram till Övre Föret skulle upplåtas erforderlig mark av Kungsängen omedelbart öster om Fyrisån. För anordnande av *sjöflygstation* skulle åt flygvapnet förvärfvas ett vid sjön Ekoln strax söder om Fyrisåns utlopp vid Flottsund beläget område av Kungshamns ägor.

Sedan vid 1926 års riksdag uti en inom andra kammaren väckt motion (nr 230) hemställts, att en utredning måtte verkställas ur såväl ekonomiska som strategiska, taktiska, tekniska och övningssynpunkter beträffande platsen för 1:a flygkårens förläggning, samt att — i avvaktan på denna utrednings slutförande och framläggande — riksdagen även måtte besluta, att några åtgärder för 1:a flygkårens förläggning till Uppsala tillsvidare icke skulle vidtagas. förklarade statsutskottet i häröver avgivet yttrande, att utskottet visserligen funnit, att det i åtskilliga avseenden kunde anses vara fördelaktigt att förlägga 1:a flygkåren till Uppsala, men att utskottet, som avlagt besök å det tilltänkta flygfältet vid Kungsängen invid Uppsala, dock icke kunnat undgå att finna, att även betydande olägenheter komme att bli förbundna med den sålunda föreslagna förläggningen. Utskottet hade därför, med beaktande av de i motionen anförda synpunkterna, ansett det önskvärt, att en förnyad utredning av frågan om 1:a flygkårens förläggning verkställdes, och hemställde utskottet fördenskull, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning av frågan om platsen för 1:a flygkårens förläggning.

På grund av kamrarnas skiljaktiga beslut i förevarande ärende förföll förslaget om avlåtande till Kungl. Maj:t av sådan skrivelse. Såsom dåvarande chefen för försvarsdepartementet meddelat under debatterna i riksdagens båda kamrar rörande förenämnda motion, hade emellertid en sådan utredning, som statsutskottet ifrågasatt, redan igångsatts.

I brev den 4 juni 1926 angående reglering för budgetåret 1926—1927 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, såvitt anginge flygvapnet, förordnade Kungl. Maj:t, att den utredning av frågan om 1:a flygkårens förläggning, som chefen för flygvapnet hade att verkställa, skulle avse såväl vid Uppsala befintliga lämpliga områden som ock, eventuellt, annan ort, varjämte Kungl. Maj:t föreskrev, att de för bestridande av kostnader för anordnande av flygfält och uppförande för flygvapnets räkning av vissa byggnader m. m. i Uppsala anvisade medel, utgörande sammanlagt 335,000 kronor, tillsvidare, i avvaktan på slutligt avgörande av denna förlägningsfråga, icke finge tagas i anspråk.

Med anledning av förenämnda utav chefen för flygvapnet gjorda framställningar rörande förvärvande av mark vid Uppsala för 1:a flygkåren anmodades arméförvaltningens fortifikationsdepartement att efter samråd med vederbörande myndigheter inkomma med utlåtande och förslag. I skrivelse den 19

1926 års
riksdag.

Kungl. Maj:ts
brev den
4 juni 1926.

Arméför-
valtningens
fortifikations-
departement.

januari 1927 har fortifikationsdepartementet till en början i ämnet anfört följande.

Vad anginge de för landflygstation avsedda områdena, hade fortifikationsdepartementet från nedan nämnda myndigheter anhållit om yttranden i följande avseenden, nämligen: dels från lantbruksstyrelsen, huruvida och på vilka villkor de områden av Kungsängen, som enligt chefens för flygvapnet förslag avsåges att tagas i anspråk för anläggning av flygfält och för framdragandet av väg från nedre delen av detta fält till Övre Föret, kunde överlåtas till flygvapnet samt huruvida, om sådan överlåtelse komme att ske, medgivande kunde lämnas flygvapnet att å den del av Kungsängen, som vore belägen söder om den för flygfält avsedda delen därav, företaga för torrläggning av flygfältet erforderliga anordningar, dels från domänstyrelsen, huruvida och på vilka villkor den till flygfält föreslagna delen av Hovstallstatens Kungsäng kunde i förvaltningshänseende överflyttas från domänstyrelsen till flygvapnet, dels från kammarkollegium, huruvida och på vilka villkor flygvapnet kunde erhålla upplåtelse å omförmälda, till flygfält avsedda del av Vaksala församlings kyrkoherdeboställe, dels och från stadsfullmäktige i Uppsala, ej mindre huruvida och på vilka villkor flygvapnet kunde få förvärva staden tillhöriga Vaksala Kyrkobys Kungsängsteg nr 2 samt övertaga stadens arrenderätt till förberörda del av Hovstallstatens Kungsäng, än även om anledning icke finnes för Uppsala stad att erbjuda kronan att på villkor, varom överenskommelse kunde träffas, för erhållande av rätt för staden att för den civila flygtrafiken på staden använda de militära såväl land- som sjöflygplatser, som kunde komma att anordnas för den ifrågasatta förläggningen av en flygkår till Uppsala, med kronan deltaga i de kostnader, som kunde uppkomma för förvärv av mark för nämnda flygplatser och iordningställande av desamma för ändamålet.

Förutom av nyssnämnda myndigheter har yttrande i ärendet avgivits jämväl av styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut. Ur de avgivna yttrandena må här anföras följande.

Styrelsen för
Ultuna
lantbruks-
institut.

Styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut anför:

Den del av Kungsängen, som enligt kartan skulle överlämnas, omfattade en areal av cirka 121.0 hektar, varav cirka 90.5 hektar åker och cirka 30.5 hektar permanent slätteräng. Av Kungsängen skulle sedermera endast återstå dels 18.9 hektar åker öster om järnvägen, dels 47.2 hektar övervägande ängsmark närmast Övre Föret, vilka båda jordområden vore belägna långt ifrån och utan förbindelse med varandra, och som därför icke kunde sammanföras till ett brukningskomplex.

Kungsängen hade av gammalt inom jordbrukarkretsar ett berättigat anseende såsom en av mellersta Sveriges allra bästa åkerjordar. Den bördiga svämmlera, som utgjorde huvudparten av åkerarealen, lämnade jämna och säkra skördar även under mera ogynnsamma väderleksförhållanden. Ett utläggande av denna förstklassiga jord till flygfält skulle innebära ett tillintetgörande av denna jords produktionsförmåga och därmed ett spolierande av betydande nationalekonomiska värden. Att en dylik åtgärd skulle vara förenad med betydande kostnader stode för övrigt klart för den med de lokala förhållandena förtrogne, redan på grund därav att varje vår ganska stora delar av det till flygfält avsedda området under längre eller kortare tid vore översvämmade av Fyrisåns vatten. Det kunde ifrågasättas, huruvida den på grund härav nödvändiga dammbyggnaden mot Fyrisån komme att kunna utestänga detta vatten. Enligt uppgift från statens lantbruksingenjör i Uppsala hade en invallning på liknande mark på mindre än en mils avstånd från Kungsängen miss-

lyckats därför, att vattnet på grund av jordens genomsläpplighet inträngt under vallen.

För Ultuna lantbruksinstitut och lantbruksskola skulle ett frånskiljande av Kungsängen inverka synnerligen menligt och för lantbruksskolans vidkommande äventyra dess existens. Den utbildning av lantbruksförmän, som vid lantbruksskolan avsåges, kunde icke ernås utan en viss minimiareal åker, vilken för övriga skolor av lantbruksstyrelsen fastställts till 300 hektar. Frånskiljdes Kungsängen, återstode till Ultuna endast cirka 210 hektar. vadan redan på denna grund den sedan lång tid tillbaka dit förlagda lantbruksskolan icke längre skulle kunna bestå. Då därtill Ultuna huvudgård till största delen bestode av extremt styv lerjord, skulle elevernas allsidiga utbildning omöjliggöras, om den möjlighet till jämförelse med och erfarenhet av lättjordsjordbruk, som Kungsängen erbjöde, skulle fråntagas skolan. Den alltmer utvidgade försöksverksamhet av olika slag, som bedreves vid Ultuna, krävde givetvis även tillgång till olika jordslag. Där arbetade sålunda Sveriges utsädesförening, Svenska betes- och vallföreningen, Statens maskin- och redskapsprovningsanstalt m. fl., varjämte omfattande, med statsmedel understödda arbetstidsundersökningar där bedreves. Samtliga dessa organisationers försök och arbeten vore i stor utsträckning förlagda till Kungsängen, enär jordmänen och förhållandena där vore bättre ägnade för dylika undersökningar än den styva jorden vid Ultuna. Det skulle för vår jordbruksforskning innebära en mycket kännbar förlust, om de försöksserier, som föreläge från Kungsängsjorden, och de undersökningar, som där vore igångsatta, skulle behöva avbrytas, innan slutgiltiga resultat vunnits.

Om sålunda Kungsängen redan under nuvarande organisationsform för lantbruksundervisningen vore av den största betydelse för utbildningens ändamålsenliga bedrivande vid Ultuna, hölle styrelsen dock före, att så i ännu högre grad skulle bli förhållandet, sedan den omorganisation och utveckling av den högre lantbruksundervisningen, som för närvarande stode på dagordningen, blivit genomförd. Många skäl syntes tala för, att en väsentlig del av den högre lantbruksundervisningen förlades till Ultuna, och med den på alla områden utökade försöks- och forskningsverksamhet, som härav måste bliva en följd, vore det ofrånkomligt, att tillräckliga arealer lättjord där borde finnas till disposition för undervisningsändamål.

För förvaltningen av Ultuna egendom skulle Kungsängens frånskiljande innebära stora svårigheter och ökade kostnader för foderinköp m. m. Ultuna huvudgård med dess styva lerjord vore mycket känslig för den här vanliga försommartorkan, och foderskördarna från Ultuna vore därför osäkra. Kungsängens bördiga jord säkerställde däremot alltid tillräcklig foderskörd för hållande av normalt djurantal vid Ultuna.

Fastän styrelsen sålunda ansåge, att ett frånskiljande av Kungsängen från Ultuna i mycket hög grad skulle minska därvarande läroanstalters möjligheter att fylla sina viktiga uppgifter och sålunda bliva till stor skada för lantbruksutbildningen och jordbruksforskningen i landet, hade styrelsen dock ansett sig böra undersöka, om möjlighet funnes att i någon mån ersätta en möjligen ofrånkomlig förlust av Kungsängen. Sydost därom och gränsande till denna gård låge de s. k. Hovstallängarna, som ägdes av staten och vore utarrenderade i smålotter till ett flertal personer. Jordmänen där vore lättjord, dock i allmänhet icke av samma goda beskaffenhet som Kungsängsjorden. Området utgjorde cirka 96 hektar, sedan den areal frånräknats, som nu upptoges av en mängd smådiken, och vore således cirka 5 hektar större än den åkerareal vid Kungsängen, som ifrågasatts för flygfältet. En ersättning för den för flygfältet avsedda ängsmarken vid Kungsängen skulle möjligen kunna erhållas genom inköp av den s. k. Säfja äng, belägen söder om Kungsängens äng och inne-

hållande en areal av cirka 32 hektar. Huruvida denna mark vore till salu, hade dock icke på frågans nuvarande stadium kunnat avgöras, men den skulle i varje fall komma att betinga ett ganska högt pris, på grund av att de hemman, till vilka slätterängen hörde, bestode av torra marker, för vilka foderproduktionen på ängen vore av vital betydelse.

Det kunde således tänkas att på Hovstallängarna och Säfja äng skapa en ny gård, till vilken de kvarvarande delarna av Kungsängen kunde brukas, och som till arealen skulle kunna bliva ungefär av Kungsängens nuvarande storlek. Det låte sig däremot icke göra att för denna gårds skötsel använda de gamla ekonomibyggnaderna vid Kungsängen, vilka skulle komma att ligga i ena hörnet av den långsträckt ägofiguren. Styrelsen hade därför låtit fackmän beräkna de ungefärliga kostnaderna dels för uppförande av nya ekonomibyggnader på lämplig plats på Hovstallängarna, dels för nödvändiga väganläggningar till denna gård. Kostnaderna för uppförande av nya ekonomihus beräknades till 107,000 kronor; om de nuvarande byggnaderna skulle flyttas, minskades kostnaden något, dock icke närmelsevis i sådan mån, som motsvarade byggnadernas användning för flygvapnets ändamål. För väganläggningarna hade uppgjorts 2 huvudalternativ, av vilka dock alt. I icke kunde komma i betraktande, enär detta alternativ dels innebure en högst betungande omväg för förbindelsen mellan Ultuna och den nya gården, dels förutsatte, att för allmän trafik för framtiden skulle upplåtas den inom det blivande flygfältets område belägna s. k. vindbron vid Kungsängen, varjämte kostnaderna för den blivande invallningsbankens breddning givetvis bleve mycket höga. Alt. II a syntes däremot i stort sett uppfylla de fordringar, som måste uppställas för den nya gårdens förbindelser såväl med Ultuna som med allmänna landsvägen, varemot alt. II b icke kunde accepteras såsom lämpligt för Ultuna. Kostnaderna för alt. II a beräknades till 95,000 kronor, vartill komme kostnader för gärdesvägar, vilka kunde byggas för cirka 3,000 kronor.

Totalkostnaderna för anordnande av ny gård på Hovstallängarna beräknades sålunda uppgå till:

Uppförande av ekonomihus	cirka kr.	107,000:—
Anläggning av nödiga utfartsvägar med broar	» »	95,000:—
Anläggning av nödiga gärdesvägar	» »	3,000:—
Inköp av Säfja äng, cirka 32 hektar à 600 kr.	» »	19,000:—
	Summa kronor	224,000:—

Härtill komme värdet av den uppoffring från det allmännas sida, som Hovstallängarnas avstående till nu ifrågasatt ändamål skulle innebära.

Därjämte borde framhållas, att en gård på Hovstallängarna skulle betungas av flera olägenheter i jämförelse med Kungsängen. Jorden vore sålunda delvis av sämre beskaffenhet och befunde sig till större delen i mycket dålig hävd samt skulle därför kräva avsevärda kostnader för uppbringande i god kultur. Vidare genomkorsades området av Säfjaån, järnvägen och allmänna landsvägen och vore härigenom mycket sönderstyckat, vilket försvårade en ekonomisk brukning och drift.

Trots de betydande kostnader, som skulle vara förenade med anordnande för Ultuna av en ny gård till ersättande av Kungsängen, komme alltså en dylik anordning även efter de besvärliga och dyrbara övergångsåren att innebära en avgjord försämring i jämförelse med nuvarande förhållanden.

Styrelsen ville alltså sammanfatta sin mening med avseende på det nu föreliggande förslaget om Kungsängens avstående så, att detta skulle bliva till stor skada för Ultuna egendom samt komma att äventyra därvarande läroanstalters möjligheter att fylla sina för svenskt jordbruk viktiga uppgifter.

Gottgörelse enligt ovan angivna grunder för avstående av Kungsängen skulle minska dessa olägenheter, så att läroanstalternas fortbestånd ej äventyrades, om ock deras möjligheter att fylla sina uppgifter förringades.

Lantbruks-
styrelsen.

Lantbruksstyrelsen har i ärendet anfört följande.

Styrelsen ville till en början anmärka, att styrelsen icke ägde disponera över ifrågavarande markområden och förty icke kunde direkt medverka till deras eventuella överlåtande åt flygvapnet. Ifrågavarande markområden stode under styrelsens för Ultuna lantbruksinstitut omedelbara förvaltning, men ankomme det på Kungl. Maj:tt att besluta i ärendet.

Lantbruksstyrelsen ville därför inskränka sig till att anföra vissa synpunkter med hänsyn till den ifrågasatta överlåtelsens betydelse för dels jordbruksnäringen i allmänhet, dels ock nämnda lantbruksinstitut samt verksamheten därstädes, synpunkter, vilka enligt lantbruksstyrelsens förmenande borde beaktas vid frågans prövning och avgörande.

Ur mera allmän synpunkt kunde mot förslaget att till flygplats taga i anspråk 121 hektar mark, som till större delen utgjordes av åkerjord utav i Sverige sällsynt godhet, riktas allvarliga erinringar, åtminstone försåvitt icke av militära skäl med nödvändighet krävdes, att flygplatsen förlades just till denna plats. Huruvida sådana skäl förelåge, hade lantbruksstyrelsen sig icke bekant. I allt fall undandroge sig dessa skäl, därest de vore förhanden, givetvis lantbruksstyrelsens bedömande. Så mycket ansåge styrelsen sig dock böra framhålla, att det måste vara synnerligen starka skäl, som överhuvud taget skulle göra det försvarligt att för ifrågavarande ändamål undanrycka jordbruksproduktionen ett stycke av vår bästa åkerjord, då för ändamålet sämre, ja till och med sämsta åkerjord borde vara lika, om ej i högre grad användbar.

Då ifrågavarande mark till stor del vore av så lös beskaffenhet, att dess användbarhet för avsett ändamål kunde vara beroende av påfyllning utav grus, skulle ett upplåtande av området för flygändamål i själva verket innebära en förstöring för all framtid av denna bördiga jord såsom kulturjord. Det kunde ifrågasättas, huruvida en dylik förstöring överhuvud taget vore för-svarlig.

Beträffande den inverkan, ett avhändande från omförmälda lantbruksinstitut av ifrågavarande areal skulle hava på institutets egen och till det-samma förlagda institutioners verksamhet, kunde lantbruksstyrelsen i stort sett hänvisa till och vitsorda vad institutstyrelsen härom anfört.

Utöver de av institutstyrelsen anförda olägenheter, som skulle åtfölja ett frånskiljande av Kungsängsjorden, ville lantbruksstyrelsen för sin del tillägga, att institutets hela organisation, såvitt anginge jordbruksdriften, bebyggelsen, växtföljden, kreaturshållningen o. s. v., från början vore uppbyggd på och anpassad efter hela den jordareal, som stått till institutets förfogande. En utbrytning från institutets jordbruksdrift av en så pass väsentlig del som den, varom här vore fråga, kunde ej annat än på ett betänkligt sätt rubba hela organisationen. Genom frånhändande av den säkrast och mest givande delen av åkerjorden kunde egendomen ej längre föda samma antal kreatur. Ekonomibyggnaderna bleve härigenom proportionsvis för stora och administrationen för dyr. Möjligheten att säkerställa en jämn och lönande produktion skulle komma att i hög grad minskas och redan nedlagda omkostnader bliva oräntabla.

Institutstyrelsen anförde, att ett frånskiljande av Kungsängen i hög grad skulle minska möjligheten att fortfarande uppehålla en lantbruksskola (lägre) vid Ultuna ävensom försvåra åtskillig försöksverksamhet därstädes. På samma gång lantbruksstyrelsen ansåge sig böra kraftigt understryka detta yttrande, ville styrelsen därutöver fästa uppmärksamheten därpå, att lantbruksinstitutets fortsatta disposition av Kungsängsmarken vore av stor betydelse jämväl för

den högre lantbruksundervisningen vid institutet, som för närvarande underlättades och fördjupades av tillgången på praktiskt undervisningsmaterial utav jordarter av vitt skilda typer.

Beredandet på ifrågasatt sätt av ersättning för den Ultuna tilläventyrs frånhända marken skulle, såsom institutstyrelsen framhållit, medföra högst betydande kostnader för statsverket. Lantbruksstyrelsen hölle för sin del före, att dessa kostnader icke komme att hålla sig inom den beräknade ramen utan tvärtom överskrida denna med väsentliga belopp. Så borde efter allt att döma den beräknade kostnaden för uppförande av nya ekonomihus höjas med cirka 50 %, därest, som sig borde, alla kostnader medräknades. Härtill borde också läggas kostnaden för grundgödsling m. fl. kulturarbeten, som vore nödvändiga för att höja denna i tämligen låg hävd varande mark till full produktionskraft. Givetvis finge man ock under en avsevärd tid framåt räkna med betydligt mindre skördar å denna mark än å Kungsängsmarken. Här kunde förväntas en sammanlagd minskning i skördevärde, som säkerligen måste uppskattas till tiotusentals kronor.

Lantbruksstyrelsen hölle således före, att de av institutstyrelsen beräknade kostnaderna för anordnande av en ny gård å Hovstallängarna måste ökas med betydande belopp, som styrelsen för närvarande icke vore i tillfälle att precisera men som av allt att döma representerade stora värden.

Domänstyrelsen.

Domänstyrelsen har förklarat sig icke hava något att erinra mot, att den till flygfält föreslagna delen av Hovstallstatens Kungsäng, vilken egendom vore utarrenderad till den 14 mars 1927 och efter nämnda tid ånyo utarrenderats på fem år, i förvaltningshänseende överflyttades från styrelsen till flygvapnet från och med den 14 mars 1927.

Kammarkollegium.

Kammarkollegium har i fråga om den del av Vaksala församlings kyrkoherdeboställe, som chefen för flygvapnet föreslagit att tagas i anspråk för ett blivande flygfält vid Uppsala, anfört följande.

Kungl. Maj:t hade genom beslut den 4 april 1924 medgivit, att en till berörda kyrkoherdeboställe hörande, inom Kungsängsområdet intill Uppsala Hovstalläng belägen ängsteg om 7.5560 hektar på vissa villkor finge under äganderätt överlätas till Uppsala stad genom byte mot visst staden tillhörigt område, ävensom uppdragit åt länsstyrelsen i Uppsala län att, bland annat, verkställa utbytet genom upprättande av bytesavtal. Emellertid hade länsstyrelsen i skrivelse till kollegium den 27 april 1925 anmält, att hinder mött för verkställande av berörda ägobyte, i anledning varav kollegium föranstaltat om viss utredning i ärendet, vilken dock ännu icke slutförts. Därest det ifrågavarande området lämpligen borde tagas i anspråk för försvarsändamål, borde hinder icke möta för Kungl. Maj:t att återkalla det lämnade medgivandet till ägobytet. Beträffande formen för en upplåtelse till flygvapnet av ifrågavarande område, borde, såsom i andra liknande fall skett, området lämpligen upplåtas under nyttjanderätt mot viss årlig avgäld för den icke särskilt begränsade tid, varunder behovet av områdets disponerande för flygvapnets räkning kvarstode.

Stadsfullmäktige i Uppsala.

Stadsfullmäktige i Uppsala hava anfört i huvudsak följande.

För Uppsala stads vidkommande innebure den ifrågasatta flygstationens förläggning till Kungsängen, att stadens framtida utvidgning åt detta håll stängdes. På grund härav vore det uppenbarligen ett viktigt intresse för staden, att i förevarande sammanhang så stort område intill stadsgränsen som möjligt finge av staden redan nu förvärfvas eller åtminstone reserveras för eventuell

senare överlåtelse till staden. Av den stadsfullmäktige tillsända kartskissen över föreslagen plats till landflygstation vid Uppsala syntes framgå, att de kronan tillhöriga, till staden utarrenderade lotterna av Hovstallstatens Kungsäng skulle i sin helhet behöva tagas i anspråk för den tillämnade flygstationen, vilket skulle innebära, att flygfältet eller därtill hörande anläggningar komme att förläggas omedelbart intill stadsgränsen. Emellertid hade i denna angelägenhet, enligt vad stadsfullmäktige erfarit av stadens drätselkammare, förberedande underhandlingar ägt rum mellan vederbörande militära myndigheter och representanter för drätselkammaren, varvid av de senare stadens synpunkter och önskemål med avseende å flygstationens förläggning framförts. Vid dessa underhandlingar hade mellan de förhandlande parterna enighet varit rådande därom, att, med beaktande av stadens ifrågakvarande intresse, det till staden utarrenderade området, med undantag möjligen av en smal markremsa längst söderut, icke skulle tagas i användning för flygstationens anordnande. Under förutsättning att någon mera väsentlig avvikelse härifrån ej ägde rum, vore stadsfullmäktige villiga dels att till kronan avstå den staden tillhöriga lägenheten Vaksala Kyrkobys Kungsängsteg nr 2 i utbyte mot motsvarande areal intill stadsgränsen belägen mark av det till staden utarrenderade området av Hovstallstatens Kungsäng, dels ock att till kronan överlåta arrenderätten till den mindre markremsa av nämnda område, som enligt förberörda underhandlingar möjligen kunde behöva tagas i anspråk för flygstation. Beträffande slutligen frågan om ett eventuellt deltagande från stadens sida i kostnaderna för anordnande av flygplatsen i fråga för att därigenom tillförsäkra staden rätt att för blivande civil flygtrafik begagna densamma, måste stadsfullmäktige för sin del anse denna fråga vara för tidigt väckt. I närvarande stund saknades nämligen enligt fullmäktiges mening alla hållpunkter för ett bedömande av de fördelar, som en överenskommelse i angivna hänseende skulle kunna innebära för staden, och följaktligen även för en uppskattning av storleken av det vederlag, som för ernående av dessa fördelar skulle vara skäligt. Med hänsyn härtill nödgades stadsfullmäktige därför förklara, att något bidrag från stadens sida för berörda ändamål för närvarande icke kunde påräknas.

Arméförvaltningens fortifikationsdepartement har vidare i sin förenämnda skrivelse i ärendet den 19 januari 1927 anført, bland annat, följande.

Vidkommande det för sjöflygstation föreslagna området, hade fortifikationsdepartementet, då, enligt vad departementet inhämtat, ägaren av detta område icke vore villig att försälja detsamma, låtit för eventuell expropriation därav uppmäta, kartlägga och värdera området. Av den karta, som härvid år 1925 upprättats av distriktslantmätaren Gunnar Palm och som avsåge såväl det föreslagna området för sjöflygstationen som ock ett område därintill, som föreslagits att tagas i anspråk för anläggning av erforderlig utfartsväg till området, framginge, att båda områdena vore belägna å ägorna till hemmanen Flottsund nr 1, 2, 3, 4 och 5 i Alsike socken och Årlinghundra härad av Stockholms län samt innehölle i areal tillhoppa 1.552 hektar. Vid värdering av områdena, vilken värdering verkställdes av jägmästaren Gösta Hahr i Stockholm, hade desamma jämte därå växande skog uppskattats till tillhoppa 2,061 kronor 89 öre.

Av de myndigheter, som avgivit yttranden i ärendet, hade styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut och lantbruksstyrelsen beträffande den ifrågasatta överlåtelsen till flygvapnet av viss del av Kungsängen för att anordnas till flygfält förklarat sig ur jordbrukssynpunkt hysa stora betänkligheter mot en dylik överlåtelse med hänsyn till denna marks betydelse för såväl jordbruksnäringen i allmänhet som Ultuna lantbruksinstitut och verksamheten därstädes. Att Kungsängsmarken i nämnda avseenden kunde hava stor betydelse såsom

Arméförvaltningens fortifikationsdepartement.

jordbruksproducerande mark, ville fortifikationsdepartementet ej bestrida, men departementet hölle före, att denna betydelse dock ej kunde anses så stor, att rikets försvars intresse därför borde vika tillbaka, i synnerhet som, såsom framginge av myndigheternas yttranden i ärendet, möjlighet funnes för lantbruksinstitutet att i ersättning för den eventuellt förlorade Kungsängsmarken erhålla annan Ultuna gård angränsande mark, vilken kunde uppväga den förra. De av myndigheterna anförda betänkligheterna mot markens avstående borde följaktligen kunna lämnas utan avseende. Beträffande därpå villkoren för en eventuell överlåtelse av Kungsängsmarken ansåge fortifikationsdepartementet, att Ultuna lantbruksinstitutet borde erhålla full ersättning därför, och hade departementet i detta avseende ej funnit något att erinra mot att denna ersättning, såsom styrelsen för lantbruksinstitutet föreslagit, utginge med belopp motsvarande de kostnader, som för anordnande av en ny gård för lantbruksinstitutet å Hovstallängarna och Säfja äng kunde uppkomma genom köp av mark, flyttning av ekonomibyggnader eller uppförande av nya sådana, väg- anläggning m. m. I detta sammanhang ville fortifikationsdepartementet framhålla, att, för den händelse en ny gård med byggnader å Hovstallängarna skulle anordnas för lantbruksinstitutet, något skäl ej längre föreläge att, såsom chefen för flygvapnet föreslagit, vid överlåtelsen till flygvapnet av Kungsängsmarken undantaga det mellan denna och järnvägen belägna område, varå gårdens ekonomibyggnader vore belägna, utan att detta område lämpligen även borde medfölja vid överlåtelsen. Att nu bestämma kostnaderna för anordnandet av lantbruksinstitutets ifrågasatta nya gård å Hovstallängarna och Säfja äng låte sig givetvis ej göra, men hade fortifikationsdepartementet mot den av institutstyrelsen härför gjorda överslagsberäkningen, slutande å en summa av 224.000 kronor, ej funnit något att erinra.

*Chefens för
flygvapnet
utredning
rörande för-
läggning av
1:a flygkåren.*

Till åtlydnad av Kungl. Maj:ts föreskrift i ovannämnda brev den 4 juni 1926 har chefen för flygvapnet med skrivelse den 30 september 1926 inkommit med utredning rörande förläggning av 1:a flygkåren och därvid hemställt, att Kungl. Maj:t måtte besluta ett omedelbart fullföljande av 1925 års riksdags beslut att förlägga denna kår till Uppsala. Undersökning har företagits i fråga om följande platsers lämplighet för ändamålet, nämligen Örebro, Köping, Sala, Strängnäs, Västerås och Uppsala. Chefen för flygvapnet har därvid kommit till den uppfattningen, att icke någon av de fyra förstnämnda orterna kunde ifrågakomma såsom förläggningsplats för 1:a flygkåren. Ur bemålde chefs uttalanden beträffande lämpligheten av Västerås och Uppsala såsom förläggningsplats för denna kår må här anföras följande.

Till *Västerås* skulle 1:a flygkåren svårligen kunna förläggas, enär platsen betydligt bättre lämpade sig för 2:a flygkåren, avsedd att i första hand tjäna marinens behov. Att förlägga två kårer till samma ort borde ej ifrågakomma.

Kasernutrymmet i Västmanlands regementes nuvarande etablissemang skulle visserligen medgiva en trång förläggning av tvenne flygkårer, varvid dock svårigheter med avseende å skollokalerna och skolelevernas förläggning skulle uppstå.

Vid 2:a flygkåren avsåges endast övningar med sjöflygplan äga rum. Övningsmöjligheterna härutinnan vid Västerås vore goda för en kår, men icke för två.

En kår — 2:a flygkåren, som skulle dit förläggas — erhöle en god flyghamn omedelbart intill kasernen. Därest ytterligare en kår — 1:a flygkåren — skulle dit förläggas, bleve det nödvändigt att förlägga dess sjöhangarer intill

2:a flygkårens invid flygverkstäderna och landhangarerna till det för 1:a flygkåren ifrågasatta flygfältet vid Hässlö (1 kilometer öster om Hamre), på omkring 4 kilometers avstånd från kasernetablissemang.

Landflygfältet vid Hässlö vore emellertid i sin nuvarande utsträckning icke tillräckligt stort för de största flygplanens start och landning. Fältet begränsades nämligen i öster och nordost av en vattenförande grav av betydliga dimensioner. Därest flygfältet skulle kunna användas av 1:a flygkårens bombplan, måste detsamma utvidgas över nämnda grav, och öster om denna befintlig mark tilläggas fältet. En dylik utvidgning av fältet krävde emellertid betydande kostnader för markinköp och flygfältets iordningställande.

Rörande *Uppsalas* lämplighet ur teknisk synpunkt vore följande att framhålla.

För 1:a flygkårens stora bomb- och spaningslandmaskiner erfordrades rymliga övningsfält. Goda sådana finnes i stadens omedelbara närhet, varjämte de stora slätterna i trakterna kring Uppsala väl lämpade sig för nöd- och övningslandningar med dylika flygplan.

Undersökning av olika fält runt omkring staden hade givit vid handen, att det s. k. Kungsängsfältet vore det för ändamålet lämpligaste såsom landflygplats, under det att sjöflygplats borde anordnas vid Ekolns strand, omedelbart söder om Fyrisåns utlopp.

Av fälten omkring Uppsala vore infanteri- och artilleriregementenas exercisfält otillräckliga till flygfält och kunde ej heller genom utvidgning bliva tjänliga som sådana.

Egendomen Fyrislund, belägen 3 kilometer ostsydost om Uppsala stad, i Vaksala socken, omfattade cirka 125 hektar mark, som skulle kunna anordnas till flygfält. På grund av egendomens inköpspris, 250,000 kronor, jämte kostnaden för flygfältets planering, dränering, dikenas igenläggande, kraftledningars nedläggande i kabel, allt betydligt överstigande 100,000 kronor, samt det stora avståndet till kasernetablissemang, 4 kilometer, och till sjöflygstationen, 9 kilometer, borde Fyrislundsfälten ej komma i fråga som flygfält.

Fälten öster om Uppsala vore alltför bebyggda för att kunna anordnas till flygfält, och de nordost om staden befintliga fälten, vilka ej tillhörde kronan eller staden, vore ur teknisk synpunkt mindre lämpliga och skulle bliva väl dyrbara i inköp, krävde omfattande åtgärder för iordningställande till flygfält samt vore dessutom för avlägset belägna från kasernetablissemang och sjöflygstation för att kunna komma i fråga.

Av det ovan anförda framginge sålunda, att endast fälten vid Kungsängen söder om Uppsala stad kunde ifrågasättas för ett blivande landflygfält.

Övre delen av fältet närmast staden och järnvägen lämpade sig redan nu väl till flygfält och hade även vid flera tillfällen använts såsom sådant. Övriga delar måste delvis dräneras genom täckdikning, varjämte vissa diken måste utfyllas. Den sydvästra delen av fältet vore för närvarande icke lagd under kultur, utan bestode endast av gräsvall och betesmark. Att fullt torrlägga och dränera detta område låte sig emellertid utan större svårigheter göra.

Marken bestode av matjord, vilande på ett lager av lera av i stort sett samma beskaffenhet som leran å närmast angränsande delar av stadsområdet, vilken lera vore fet och tät och praktiskt taget ogenomtränglig för vatten.

Gjord avvägning visade, att området i stort sett vore jämnt med en svag lutning, cirka 1 : 500, från järnvägen ned mot ån, där marken till 100 å 200 meters bredd åter höjde sig 1 å 1.5 meter. Markhöjden vid järnvägen vore cirka + 3.5 meter, lägsta höjden öster om ån + 1 å 1.5 meter och höjden vid åkanten + 2 å 2.5 meter.

För att emellertid omedelbart skydda fältet mot möjligheten av översvämm-

ning hade man att välja mellan två alternativ, nämligen att antingen höja marken genom påfyllning eller invalla området och genom pumpning bidra till dess friande från grund- och dagvatten.

Den förra möjligheten skulle draga för stora kostnader, för all framtid fördärva bördigheten, varjämte höjdförhållandena å fältet ju vore sådana, att någon förändring av dessa icke vore önskvärd.

Aterstode sålunda invallning. Allt tydde på, att några svårigheter härutinnan icke behövde befaras. Vallen skulle följa åkanterna, äga en krönbredd av 1.5 meter, en släntlutning mot ån av 1 : 2 och mot fältet av 1 : 1.5. Krönet skulle läggas på en höjd av + 2.80 meter, vilken ansåges fullt betryggande, med hänsyn till att vattnet icke uppnått denna höjd sedan år 1888 eller på 37 år.

Det vatten, som nu runne till fältet från områdena öster och norr om det samma, skulle avledas genom avskärande diken i norr och öster, och den därvid erhållna jorden användas att, efter dränering i nu befintliga diken, fylla dessa. Vid fältets lägsta punkt skulle invid vallen anordnas en pumpstation för uppföring av från fältet kommande dagvatten och grundvatten, ävensom anordningar för direkt avrinnande av vatten, då pumpning på grund av lågvatten i ån ej erfordrades.

Sjöflygplats borde lämpligen anordnas vid Ekolns östra strand omedelbart utanför Fyrisåns utlopp, där strandförhållandena vore synnerligen lämpliga och ej krävde några som helst muddringsarbeten eller dylikt. Förvisso skulle det varit önskvärdt, om land- och sjöflygstationerna kunnat förläggas intill varandra. Ytterst få flygstationer i världen hade emellertid kunnat så anordnas. Olägenheterna av skilda land- och vattenflygplatser borde emellertid ej överdrivas. Vare sig land- och sjöflygstationer läge intill varandra eller ej, krävde de olika slagen av flygplan, land- och sjö-, sina egna hangarer. Ett försök till hopbyggande skulle medföra en del olägenheter utan motsvarande besparingar.

1:a flygkårens förläggande till Uppsala skulle sålunda i tekniskt avseende medföra avsevärda fördelar framför en förläggning till Västerås.

Kungsängens gård syntes icke behöva ersättas av nyuppförda ekonomibyggnader annorstädes. Gårdens byggnader kunde alltfört begagnas för sitt ändamål, enär de ej avsåges att förvärfvas av flygvapnet och då ej heller meningen vore, att dit ledande vägar, även den över flygfältet gående, skulle avstängas för institutets personal. Lika litet som uppförandet av nya ekonomihus borde erfordras, lika obehövt syntes det planerade anläggandet av nya utfartsvägar med broar.

Huruvida ett inköp av Säfja äng såsom ersättning för till flygfältet överlämnad ängsmark vore erforderligt, borde icke utredas i detta sammanhang. Här kunde emellertid framhållas, att sådan anordning läte sig träffa, att såväl gräskörd som bete å flygfältet kunde överlätas åt Ultuna lantbruksinstitut genom eventuell överenskommelse med flygstyrelsen.

Ur strategisk synpunkt vore Uppsala såsom förläggningsplats för 1:a flygkåren ganska välbeläget och därvid att föredraga framför Västerås. Uppsala vore ur mobiliseringssynpunkt bättre än Västerås. Övningsbetingelserna vore i Uppsala goda och bättre än i Västerås.

Såsom en sammanfattning av en jämförelse mellan Västerås och Uppsala såsom förläggningsplats för ifrågavarande kår ville chefen för flygvapnet framhålla, att även om Uppsala, liksom väl andra orter, icke i alla avseenden vore en idealisk förläggningsplats för en flygkår, så hade dock en bättre sådan icke stått att finna. Platsen vore i de avseenden, vari den ej vore mönstergill eller fullgod, dock väl godtagbar. och 1:a flygkårens förläggande dit bestämt att föredraga framför tanken att förlägga även denna kår till Västerås.

I skrivelse den 30 september 1926 har flygstyrelsen lämnat vissa infordrade uppgifter och kostnadsberäkningar m. m. angående 1:a och 2:a flygkårens förläggning. Styrelsen har i sådant hänseende anfört, bland annat, följande.

Flygstyrelsens utredning ang. förläggning av 1:a och 2:a flygkåren.

Flygfältet å Kungsängen vid Uppsala mellan Fyrisån och norra stambanan skulle hava en längd av 1,800 meter och en bredd av 900 å 1,200 meter; motsvarande siffror för flygfältet vid Hässlö invid Västerås mellan vägen till Hässlö och djupdiket i östra delen av fältet utgjorde respektive 1,200 meter och 800 meter. Därest sistnämnda flygfält utsträcktes över djupdiket, vilken åtgärd flygstyrelsen ansåge ofrånkomlig, då det gällde anordnandet av flygfält för 1:a flygkåren, skulle bredden ökas till 1,000 meter. Väg mellan flygverkstaden vid Västerås och Hässlö flygfält kunde anordnas enligt två alternativ, antingen från flygverkstaden förbi Hamre gård och fram till flygfältet, längs vilken sträcka 3.5 meter bred väg ledde på en väglängd av 3,000 meter och vilket vägstycke behövde breddas till 6 meters bredd, under det att ny väg, 6 meter bred, behövde anläggas på en sträcka av 300 meter, eller ny väg anläggas från flygverkstaden och i huvudsakligen rakt östlig riktning framdragas förbi Lillhamre och Åsenborg, i vilket senare fall ny väg erfordrades på en sträcka av 2,500 meter.

Kostnaderna för väganläggningen beräknades uppgå till:*

Enligt alternativ I:

vägbreddning, 3,000 längdmeter å kr. 6: —	kr. 18,000: —	
ny väg, 300 längdmeter å kr. 20: —	» 6,000: —	24,000: —

Enligt alternativ II:

ny väg, 2,500 längdmeter å kr. 20: —	kr. 50,000: —	50,000: —
--	---------------	-----------

Väglängden mellan kasernerna och flygverkstaden utgjorde 1 kilometer.

För 2:a flygkåren erfordrades inga hangarer vid Hässlö flygfält.

Därest 1:a flygkåren förlades till Västerås, borde dess landhangarer lämpligen uppföras å Hässlö flygfält, under det att kårens sjöhangarer borde förläggas i anslutning till 2:a flygkårens sjöhangarer och omedelbart norr om dessa.

Kostnaderna för erforderligt hangarutrymme m. m. beräknades uppgå till:

vid Hässlö flygfält, 2,200 m ² hangarutrymmen	kr. 200,000: —
vid Västerås: 1,200 m ² hangarutrymme	» 110,000: —
planerings- och sprängningsarbeten å plats för hangarer	» 30,000: —
komplettering av utfyllning och planering mellan hangaren och 2:a flygkårens slip	» 6,000: —

Summa kr. 346,000: —

Rörande möjligheterna att anordna flygfält å det föreslagna området vid Uppsala har enligt uppdrag av flygstyrelsen utredning verkställt av stadsingenjören i Uppsala K. E. Romson och i fråga om flygfält invid Västerås av stadsingenjören i Västerås G. Smitt.

I skrivelse till chefen för försvarsdepartementet den 21 november 1926 har chefen för sjöförsvarets kommandoexpedition underkastat den av chefen för flygvapnet verkställda utredningen av frågan om 1:a flygkårens förläggning en granskning ur olika synpunkter och därvid kommit till det resultatet, att flera vägande skäl talade mot nämnda flygkårs förläggande till Uppsala. I

Chefen för sjöförsvarets kommandoexpedition.

skrivelsen har framhållits, bland annat, att en stor del av anläggningarna vid Västerås vore erforderliga för 2:a flygkåren och centrala flygverkstäderna därstädes, oberoende av om 1:a flygkåren även dit förlades eller ej, att vidare praktisk erfarenhet först borde vinnas angående de vid Västerås under utförande varande eller till utförande beslutade anläggningarnas lämplighet för bomb- och fjärrspaningsplan samt för 1:a flygkårens förläggning dit, innan kostnader och arbete offrades på anläggningar vid Uppsala, om vilkas lämplighet stor tvekan vore rådande, samt att 1:a flygkåren utan olägenhet under de närmaste åren kunde provisoriskt förläggas till Västerås. Chefen för sjöförsvarets kommandoexpedition har därför föreslagit, att med anläggningarna vid Uppsala för 1:a flygkåren tills vidare finge anstå, intill dess erfarenhet vunnits beträffande lämpligheten av att till Västerås jämväl förlägga denna kår, att anläggningarna för 2:a flygkåren och centrala flygverkstäderna vid Västerås bringades till fullbordande så snart lämpligen ske kunde, samt att därvid flygfältet vid Hässlö först iordningställdes intill djupdiket för praktiskt utrönande, huruvida icke fältet vore tillräckligt utan breddning över detta dike, vilken breddning sedermera skulle komma till utförande endast för det fall, att den visade sig nödvändig för start- och landning med bomb-, torped- och fjärrspaningsplan.

Sedan chefen för generalstaben och chefen för marinstaben anbefallts att gemensamt avgiva utlåtande över förut omförmälda, av chefen för flygvapnet verkställda utredning rörande förläggning av 1:a flygkåren, ävensom över chefens för sjöförsvarets kommandoexpedition förslag i ärendet, hava cheferna för generalstaben och marinstaben med skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 december 1926 överlämnat särskilda utlåtanden i ärendet.

Ur chefens för generalstaben utlåtande må här anföras följande.

*Chefen för
generalstaben.*

Å 1:a flygkårens fredsöfverläggningsort borde finnas en lämplig landflygplats. Då sjöflygplan borde ingå i kåren, måste även sjöflygplats finnas vid förläggningssorten.

Det viktigaste skälet mot en förläggning även av 1:a flygkåren till Västerås vore, att härigenom hälften av vårt flygvapen skulle mobiliseras och få sina depåer och verkstäder på en och samma plats, vilket med hänsyn till fientliga bombarderingsföretag måste anses fullständigt uteslutet. Det stode också i skarp motsats till riksdagens beslut om en uppdelning av flygvapnets förband på olika orter.

Landflygfältet i Västerås syntes kunna bliva av god beskaffenhet under förutsättning, att flygstyrelsens förslag beträffande djupdiket följdes. När flygstyrelsens teoretiska beräkningar visade, att flygfältet dessförinnan icke vore tillräckligt, måste det anses oriktigt att följa chefens för sjöförsvarets kommandoexpedition förslag, att flygfältet vid Hässlö först iordningställdes intill djupdiket för praktiskt utrönande, huruvida icke fältet vore tillräckligt utan breddning över detta dike, vilken breddning sedermera skulle komma till utförande endast för det fall, att den visade sig nödvändig för start och landning med bomb-, torped- och fjärrspaningsplan. Att anställa praktiska försök, vilka lätt kunde leda till olyckshändelser, syntes olämpligt.

Chefen för generalstaben sammanfattade sin mening sålunda, att Uppsala ur strategiska och tekniska synpunkter kunde anses såsom en lämplig förlägg-

ningsort för 1:a flygkåren. Detsamma gällde i tekniskt hänseende — under ovan nämnd förutsättning beträffande flygfältets utsträckning — även i fråga om Västerås, om man fränsåge de olägenheter, som skulle uppstå därigenom. att två flygkårer vissa årstider hade övningar på samma plats. I strategiskt hänseende syntes Västerås mindre lämpat än Uppsala som utgångspunkt för 1:a flygkårens verksamhet i krig och med hänsyn till bombarderingsrisken före och vid mobilisering olämpligt såsom förlägningsort för mer än *en* flygkår.

På grund av det anförda tillstyrkte chefen för generalstaben, att 1:a flygkåren måtte förläggas till Uppsala.

I generalstabschefens yttrande har åberopats en vid yttrandet fogad. av överstelöjtnanten S. E. Alin utarbetad promemoria angående verkställd granskning ur byggnadsteknisk och ekonomisk synpunkt av förevarande förläggningsförslag. Av densamma inhämtas, bland annat, följande.

En undersökning av utrymmet inom Västmanlands regementes kasernetablissemang i Västerås med hänsyn till två flygkårers behov och under förutsättning av delad förläggning visade i stort sett, *att* inkvartering av underofficerare och manskap kunde ordnas tillfredsställande, *att* lokaler för expeditioner funnes i erforderlig utsträckning, *att* önskvärt antal skollokaler borde kunna inredas, *att* intendentur- men icke tyg(flyg-)förrådslokaler i behöflig omfattning stode till förfogande, *att* intendentur- men icke tygverkstäder kunde inrymmas i befintliga lokaler, *samt att* övriga inrättningar, kök, matsal, bad- och tvättinrättning, gymnastikhus, mässar m. m. måste upplätas för gemensamt bruk.

Därvid hade förutsatts, att en bataljonskasern upplätas till vardera kåren för manskapsförläggning samt att den tredje apterades till skollokaler och vissa verkstäder.

Vad anginge behovet av reparationsverkstäder, borde bemärkas, att centrala flygverkstaden i Västerås avsetts kunna belastas med — förutom nybyggnader samt större reparationer för 1:a, 2:a och 4:e kårerna — även smärre reparationer för 2:a kåren, detta senare på grund av sjöflygstationens läge omedelbart intill verkstaden samt avlastningen av en del arbete till reparationsverkstaden vid Hägernäs. Huruvida den dessutom kunde ombesörja det dagliga arbetet med småreparationer för ytterligare en kår, kunde betvivlas. Det kunde ur denna synpunkt samt med tanke på avståndet — 3.5 kilometer — mellan landflygfältet och centrala verkstaden starkt ifrågasättas, om icke en monteringshall med tillhörande reparationsverkstäder måste uppföras på nämnda flygfält. Kostnaden för en dylik, inklusive uppvärmningsanordningar och vattenledning m. m., utgjorde 150,000 kronor.

Chefen för marininstaben har uti sitt ovan omförmälda utlåtande anført, bland annat, följande.

*Chefen för
marininstaben.*

Västerås vore såsom mobiliseringscentrum för en del av flygvapnet betydligt lämpligare än Uppsala såväl med hänsyn till möjligheten att skydda flygvapnets därvarande anläggningar och förråd mot anfall, vilka framfördes över vår sjögräns, som ur synpunkten av lätta kommunikationer mellan freds-förläggningsplatser och de över havet opererande flygförbanden. Såsom freds-förläggningsplats erbjöde varken Uppsala eller Västerås tillfredsställande förhållanden med avseende på möjligheter till samövning med marinen, men Västerås erbjöde i detta avseende vissa fördelar framför Uppsala.

Av de föreliggande handlingarna och vad i övrigt förekommit i det här avhandlade ärendet syntes det marininstabschefen med tydlighet framgå, att till-

räcklig utredning icke ännu åvägabragts för avgörande av frågan om 1:a flygkårens förläggning. Och det än viktigare och för förläggningsfrågan avgörande spörsmålet om kårens uppgifter i krigstid och dess därav beroende organisation hade än mindre varit föremål för en uttömmande allsidig utredning.

Frågan om sammanslagningen av arméns och marinens flygväsende hade blivit aktuell först hösten 1923, och den knappa tid, som stått de militära myndigheterna till buds för deras yttranden i fråga om det sammanslagna flygvapnets blivande organisation, hade varken då eller vid förarbetena till propositionen nr 50 till 1925 års riksdag medgivit en ingående behandling av alla de invecklade spörsmål, vilka nödvändigtvis måste uppkomma vid en så genomgripande förändring som de båda förut befintliga flygväsendenas sammanslagning.

Marinstabschefen föresloge därför, att en allsidig utredning av frågan om 1:a flygkårens organisation och förläggning snarast komme till stånd samt att därvid även måtte undersökas, vilken inverkan denna frågas såsom lämplig befunna lösning vore ägnad att utöva på de övriga flygkårens organisation.

Skulle frågan om 1:a flygkårens förläggning avgöras utan att föregås av en dylik utredning, hemställde marinstabschefen, att de av honom anförda synpunkterna därvid måtte vinna beaktande.

Lantbruksstyrelsen.

Lantbruksstyrelsen har i ärendet den 22 januari 1927 avgivit infortrat utlåtande i vad avsåge för 1:a flygkårens förläggning till Uppsala erforderligt område, hörande till Ultuna lantbruksinstitut. Däri har styrelsen erinrat, att densamma tidigare avgivit yttrande i föreliggande ärende, och hade styrelsen därför i detta sammanhang inskränkt sig till att tekniskt granska det förslag till torrläggning av ifrågavarande område medelst invallning och pumpning, som i februari 1926 upprättats av stadsingenjören K. E. Romson. Granskningen hade givit vid handen, att det föreliggande torrläggningsförslaget vore från teknisk synpunkt olämpligt och i varje fall, även efter vidtagandet av behövliga ändringar, icke genomförbart för rimlig kostnad.

Chefen för flygvapnet.

Chefen för flygvapnet, som lämnats tillfälle att inkomma med yttrande med anledning av chefernas för generalstaben och marinstaben samt lantbruksstyrelsens utlåtanden i ärendet, har därvid anført i huvudsak följande.

En grundlig och allsidig utredning i fråga om 1:a flygkårens förläggning syntes vara åvägabragt och inga sakska! förefinnas för en fortsatt utredning eller för ett vidare uppskov med frågans avgörande.

1:a flygkåren, som skulle utgöra ett hela vårt försvars första beredskap i högsta krigsledningens hand, borde snarast uppsättas och förläggas å sin definitiva förläggningssort.

Alla skål talade emot 1:a flygkårens förläggning till Västerås på försök, såsom chefen för sjöförsvarets kommandoexpedition föreslagit. I så fall måste ju förläggningsfrågan i hela dess vidd under försökstiden hållas öppen och sålunda definitiva avgöranden ej nu kunna träffas vare sig rörande Uppsala eller Västerås.

Sedan domänstyrelsen anmodats avgiva utlåtande i vad avsåge ifrågasatt upplåtelse av mark för flygfält från Hässlö kronoegendom, har styrelsen i ärendet hört såväl domänintendenten i Västmanlands län som länsstyrelsen i samma län.

Domänintendenten i Västmanlands län har i avgivet yttrande anført, bland annat, följande.

Domänintendenten i Västmanlands län.

Kronodomänen Hässlö befunne sig nu, efter ett snart tjuguarigt, stadigt fortskridande förbättringsarbete, vartill endast från kronans sida för byggnadsbeståndets iståndsättande under denna tid anslagits omkring 87.700 kronor, i ett utmärkt tillstånd och det vore ingalunda för mycket uttalat, att man finge se sig noga före, för att inom Mälardalen finna en egendom om motsvarande utsträckning med de högeligen sällsynta och lyckligt samverkande såväl naturliga som genom mänskligt åtgörande åstadkomna förutsättningar, varmed Hässlö blivit såsom lantgård utrustad, såväl i fråga om bördighet som ekonomisk belägenhet, torrläggning, solbelysning, åbyggnad och åkerns och förbindelseledernas hävd.

För förvärvande av denna kronoegendom ansåge domänintendenten ett lägre pris än 1.500 kronor för hektar icke kunna ifrågakomma, vartill borde läggas ren gottgörelse, vilken genom det sökta områdets decentraliserande inverkan å den resterande delen av egendomen bleve föranledd, vidare för åbyggnadens delvisa ombyggnad för det förändrade behovet, för förlorade arrendeintäkter, förändringar av torrläggning och vägar med mera.

Domänintendenten hemställde, att förslaget om anläggande av flygfält å kronodomänen Hässlö måtte till ingen som helst åtgärd föranleda.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har anført, att länsstyrelsen i likhet med domänintendenten i länet funnit, att en avstyckning från ifrågavarande kronoegendom av dess bästa och centralast belägna jord skulle innebära ett för egendomen som sådan ödesdigert ingrepp, som i hög grad skulle förringa dess värde. Byggnaderna å egendomen, som till synes befunne sig i ett utmärkt skick, vore tilltagna för dess nuvarande storlek och måste efter en amputation, sådan som den tänkta, anpassas därefter, varvid desamma givetvis komme att bliva i hög grad oekonomiska. Den nuvarande arrendatorn, vars arrendetid utginge den 14 mars 1930, skulle uppenbarligen genom ingreppet komma att lida stora förluster, vilka ju måste gottgöras honom. Med stöd av det anförda finge länsstyrelsen uttala, att, därest jämväl 1:a flygkären ansåges böra förläggas till Västerås, det vore synnerligen önskvärt, om för densamma kunde utfinnas ett lämpligt område, som vore mindre dyrbart än det nu föreslagna. Då givetvis domänstyrelsen såsom affärsdrivande verk borde få sina uppoffringar ersatta, syntes det ej vara alltför avgörande, om för ändamålet anlätades kronans mark eller enskilds. Under sådana förhållanden borde det ej vara omöjligt att i närheten av Västerås finna ett område, som vore för ändamålet tjänligt och vars anlåtande icke åstadkomme sådan åverkan, som här skulle bliva fallet.

Länsstyrelsen i Västmanlands län.

I utlåtande den 18 februari 1927 har domänstyrelsen för egen del anført följande.

Domänstyrelsen.

Ifrågavarande kronoegendom vore med undantag av ett till staden Västerås för vattenuppforderingsverk och vattenledning upplåtet område om 1.267 hektar genom styrelsens kontrakt den 8 december 1922 utarrenderad för tiden 1923—¹³/₃ 1930 mot årlig arrendeavgift av 7,200 kronor och innehades för närvarande av fru Emilia Lundgren. Upplåtelsen av förberörda område till staden omfattade enligt därom upprättat avtal samma tid, som nämnts för huvudgården, och bevingade ett årligt arrende av 1.600 kronor.

Egendomen hade ett taxeringsvärde för närvarande av 172.300 kronor.

Arrendet av huvudgården omfattade 184,876 hektar åker, tomt och trädgård samt 43,654 hektar äng, vartill komme 27,767 hektar skogsmark och 10,988 hektar impediment.

För den näst före 1923 löpande tjuguariga arrendeperioden hade årliga arrendet utgått med 4,000 kronor jämte ett byggnadsbidrag av 400 kronor.

Styrelsen hade intet att erinra i anledning av domänintendentens uppgift rörande å kronans sida vid egendomen nedlagda kostnader.

Vad själva saken beträffade, finge styrelsen med hänsyn till de statens intressen, styrelsen hade att företräda, på det bestämdaste avstyrka bifall till den ifrågasatta upplåtelsen, varvid styrelsen ville kraftigt understryka de betänkligheter, vilka av såväl domänintendenten som länsstyrelsen anförts mot det nedsättande av ifrågavarande jordbruksegendoms i och för sig höga och genom avsevärd påkostnad av särskilt jordägaren höjda värde, som ett från-händande av det avsedda markområdet skulle innebära.

Därest emellertid icke förty, av brist på annan för ändamålet tjänlig mindre dyrbar egendom, skulle finnas oundgängligen nödvändigt att för det ifrågasatta flygfältet taga i anspråk nu åsyftade område av egendomen Hässlö, framstälde sig givetvis den särskilt av domänintendenten berörda frågan om dispositionen av den återstående delen av egendomen. Då på sätt jämväl av ortsmyndigheterna påvisats, densamma bleve mindervärdig så till jord som till åbyggnad och komme att kräva kostsamma förändringar för att fortfarande kunna brukas såsom jordbruk och då egendomens disponerande på annat sätt såsom genom uppdelning i mindre brukningsenheter på grund av den befintliga åbyggnadens omfattning vore uteslutet, nödgades styrelsen påyrka, att jämväl senast åsyftade del av egendomen måtte få ingå i upplåtelsen och således egendomen i dess helhet avföras från styrelsens förvaltning. För avstående av denna numera för domänfonden synnerligen värdefull vornda egendom syntes dock fonden böra beredas ersättning, som styrelsen, särskilt med hänsyn tagen till de för förbättringens åstadkommande nedlagda dryga kostnaderna, ville uppskatta till ett belopp, motsvarande egendomens ovanuppgivna taxeringsvärde.

Vid eventuellt avvisande av det av styrelsen sålunda gjorda yrkandet om hela egendomens överflyttande till annan förvaltning ansåge sig styrelsen ej kunna underlåta att jämväl för den del av egendomen, som kunde komma att tagas i anspråk för det avsedda ändamålet, framställa krav på ersättning åt domänfonden med belopp, varom styrelsen förbehöll sig att framdeles efter närmare utredning med beaktande av de av domänintendenten i sådant hänseende angivna synpunkterna få framlägga förslag.

Flygstyrelsen.

Slutligen har flygstyrelsen den 24 februari 1927 inkommit med förnyat yttrande i ärendet och därvid avgivit förslag till i någon mån ändrad plats för landflygfält vid Västerås, för den händelse 1:a flygkåren skulle komma att förläggas till denna stad.

Flygstyrelsen anför i sådant hänseende följande.

Det nya förslaget skiljde sig i så måtto från det tidigare av styrelsen insända förslaget, att flygfältet, med bibehållen areal och med ungefär samma läge i öster och väster som enligt det första förslaget, flyttats omkring 200 meter söderut. Denna ändring hade vidtagits med hänsyn till arrendatorn av kronoegendomen Hässlö, för att det område, som av nämnda egendom kunde behöva tagas i anspråk för det ifrågasatta flygfältet, skulle bliva så beläget, att det med tillgodoseende i övrigt av militära intressen skulle förorsaka nämnde arrendator minsta möjliga olägenhet vid brukningen av egendomen i övrigt.

Flygstyrelsens nya förslag innebure, att ifrågavarande flygfält förlades på sätt å en styrelsens yttrande bifogad karta angäves inom röda begränsningslinjer och bokstäverna A-B-C-D-A. Det område, som här upptoges, innehölle

i areal omkring 100 hektar, därav omkring 1.87 hektar av fastigheten ett mantal Klinta nr 1 i Irsta socken, omkring 21.50 hektar av fideikommissegendomen tre mantal Hagbyholm i samma socken samt omkring 76.63 hektar av kronoegendomen fyra mantal Hässlö nr 1, 2, 3 och 4 i Badelunda socken. Därjämte avsåges, att, då för anordnande av flygfält å det föreslagna området den därstädes befintliga avloppsgraven måste igenläggas, annan mark härför toges i anspråk å Hagbyholms öster om området belägna ägor.

Beträffande därpå kostnaderna för det ifrågasatta flygfältets förläggning till nu angiven plats finge flygstyrelsen anmäla, att anbud på anmodan avgivits *dels* av ägaren av fastigheten ett mantal Klinta nr 1, J. G. Envall, vilken erbjudit sig att till kronan försälja det för ändamålet av hans fastighet erforderliga området efter ett pris av 2,000 kronor per hektar eller för ungefär 3,750 kronor, *dels ock* av arrendatorn av Hässlö kronoegendom, Emilia Lundgren, vilken förklarar sig villig att för en summa av tillhoppa 100,000 kronor avstå sin arrenderätt till det område, som enligt vad ovan nämnts, avsåges att av berörda egendom tagas i anspråk för flygfältet.

Av dessa anbud ansåge flygstyrelsen Envalls anbud skäligt och tillstyrkte. i händelse flygfält enligt nu föreliggande förslag skulle anordnas vid Västerås. detsamma antagande.

Vidkommande åter Emilia Lundgrens anbud måste detta anses alltför högt tilltaget. I det kontrakt, enligt vilket hon på arrende innehade Hässlö kronoegendom och som upprättats av domänstyrelsen, som hade förvaltningen av egendomen, bestämdes visserligen, att arrendatorn vid arrendetidens utgång den 14 mars 1930 under viss förutsättning ägde optionsrätt till erhållande av förnyat arrende av egendomen, men gällde denna bestämmelse icke, i den mån egendomen eller del därav vid arrendetidens utgång icke komme att utarrenderas, och vore arrendatorn för eventuell förlust av sådan anledning av optionsrätten ej berättigad till ersättning. Vid sådant förhållande vore, om ifrågasvarande område av Hässlö kronoegendom nu skulle undantagas från arrendet och upplåtas till flygfält, Emilia Lundgren enligt flygstyrelsens åsikt ej berättigad till ersättning för avstående av arrenderätten till området för längre tid framåt än till arrendetidens utgång, den 14 mars 1930, och den henne sålunda tillkommande ersättningen kunde ej heller såsom styrelsen hölle före, beräknas för annat än — utöver för uppkommande kostnader för flyttning av den byggnad, en lada, som av arrendatorn uppförts å området, samt eventuellt sedan hennes tillträde av egendomen förbättrad hävd å området — för den minskning i inkomst, som åsamkades henne därigenom, att hon ej finge bruka och njuta inkomst av området under återstående arrendetiden. Vilket belopp, som härutinnan skäligen borde tillerkännas Emilia Lundgren, kunde styrelsen nu ej avgöra, men det syntes styrelsen under alla förhållanden uppenbart, att, särskilt med hänsyn därtill att den för egendomen i sin helhet utgående årliga arrendeavgiften endast utgjorde 7,200 kronor, det av Lundgren för områdets avträdande fordrade beloppet, 100,000 kronor, vore orimligt högt, även om man toge i betraktande, att hon, såsom hon syntes vilja göra gällande, låtit vid egendomen uppföra byggnader och utföra andra anläggningar, som med egendomens efter upplåtelsen till flygfältet minskade areal till stor del ej skulle kunna komma till användning. För områdets disponerande för ändamålet före arrendetidens utgång torde följaktligen enligt styrelsens förmenande ej annat vara att göra än att tillgripa expropriation av arrenderätten.

Beträffande de delar av fideikommissegendomen Hagbyholm, som avsåges att tagas i anspråk för förenämnda flygfält, föreläge nu ej något anbud å försäljning till kronan av dessa områden. Anledningen härtill vore den, att, då egendomen vore av fideikommiss' natur, för markförvärvet expropriationsförfarande ej kunde undvikas. Kostnaderna härför, däri även inberäknad ersätt-

ning till egendomens arrendator för avstående av arrenderätt till områdena, uppskattades av styrelsen förslagsvis till omkring 32,000 kronor.

För förvärfv av berörda områden av Hagbyholms egendom och av ett mantal Klinta nr 1 skulle således ett belopp av 36,000 kronor vara tillräckligt.

Slutligen finge flygstyrelsen i fråga om Hässlö kronoegendom framhålla, att då, därest styrelsens förevarande förslag till flygfält vid Västerås godkändes, omkring en tredjedel av nämnda egendom skulle komma att tagas i anspråk för flygvapnet samt det vore sannolikt, att för kommande utvidgningar av flygfältet ytterligare områden av egendomen kunde erfordras, det syntes styrelsen lämpligt, att hela egendomen kunde redan nu i förvaltningsavseende överlämnas från domänstyrelsen till flygstyrelsen, och hemställde styrelsen på grund härav, att åtgärder i detta syfte måtte vidtagas, därest 1:a flygkåren skulle förläggas till Västerås.

Departements-
chefen.

Såsom förut nämnts, har Kungl. Maj:t genom beslut den 4 juni 1926 förordnat, att den utredning av frågan om 1:a flygkårens förläggning, som chefen för flygvapnet hade att verkställa, skulle avse såväl vid Uppsala befintliga lämpliga områden som ock eventuellt annan ort. Den med anledning härav verkställda utredningen, vilken omfattat undersökningar av ett flertal olika platsers lämplighet för ändamålet ur skilda synpunkter, har givit till resultat, dels att någon annan plats invid Uppsala än den härför av chefen för flygvapnet föreslagna, i kronans ägo befintliga egendomen Kungsängen icke kan ifrågakomma såsom landflygfält, dels ock att av övriga ifrågasatta förläggningssorter för kåren alla utom Västerås borteliminerats. Chefen för flygvapnet har på den grund verkställt en jämförande granskning av Västerås och Uppsala såsom förläggningssort, vilken utfallit till Uppsalas förmån.

Chefen för generalstaben och chefen för flygvapnet hava tillstyrkt, att 1:a flygkåren förläggas till Uppsala, under det att chefen för marinstaben föreslagit, att en allsidig utredning av frågan om denna kårs organisation och förläggning måtte komma till stånd.

Vad till en början angår marinstabschefens förslag att igångsätta en ny allsidig utredning rörande organisation och förläggning av denna flygkår, synes mig en sådan utredning icke vara erforderlig, då, såsom ock chefen för flygvapnet framhållit, icke några sakskäl torde förefinnas för en fortsatt utredning eller ett vidare uppskov med frågans avgörande.

Då det sålunda gäller att taga ställning till frågan, vilkendera av de båda orterna, Uppsala eller Västerås, som bör bliva 1:a flygkårens förläggningssort, torde böra bemärkas, att chefen för flygvapnet, vilken förordat Uppsala som förläggningssort, dock förklarar sig anse, att denna plats icke i alla avseenden vore en idealisk förläggningssort för en flygkår, ävensom att chefen för marinstaben framhållit, att varken Uppsala eller Västerås såsom förläggningssort erbjöde tillfredsställande förhållanden med avseende å möjligheter till samövning med marinen, men att Västerås i detta avseende hade vissa fördelar framför Uppsala.

Såsom förut nämnts, har av chefen för flygvapnet såsom plats för landflygstation vid Uppsala föreslagits ett söder om staden och omedelbart öster om Fyrisån beläget område, därav huvuddelen utgöres av den utav Ultuna lantbruksinstitut disponerade kronoegendomen Kungsängen, samt såsom plats för

sjöflygstation därstädes ett vid Ekoln beläget område av egendomen Kungshamn.

Av styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut har hävdats, att ett genomförande av förslaget att avstå Kungsängens mark till flygfält skulle bli till stor skada för Ultuna samt komma att äventyra därvarande läroanstalters möjligheter att fylla sina för svenskt jordbruk viktiga uppgifter, och lantbruksstyrelsen har med instämmande häri jämväl framhållit, att det måste vara synnerligen starka skäl, som skulle göra det försvarligt att för ifrågasatt ändamål undanrycka jordbruksproduktionen ett stycke av vår bästa åkerjord.

Då jag anser, att de av sistnämnda myndigheter framförda betänkligheterna mot att upplåta det föreslagna markområdet vid Uppsala till flygfält äro värda allt beaktande, och då, enligt vad chefens för flygvapnet utredning givit vid handen, någon annan för detta ändamål lämplig plats i närheten av Uppsala icke finnes, har jag ansett mig böra närmare undersöka, huruvida icke Västerås skulle lämpa sig såsom förläggningssort jämväl för 1:a flygkåren.

Emot Västerås såsom förläggningssort för denna kår hava såväl chefen för flygvapnet som ock chefen för generalstaben anført såsom huvudsakligaste skäl olämpligheten ur strategisk synpunkt av att dit förlägga så stor del av vårt flygvapen som två flygkårer jämte verkstäder. Vidare har chefen för flygvapnet ansett, att förutsättningarna för övningar med sjöflygplan för mer än en kår vid Västerås icke vore tillfredsställande, samt att det för 1:a flygkåren ifrågasatta landflygfältet därstädes vid Hässlö i sin nuvarande utsträckning icke vore tillräckligt stort för de största flygplanens start och landning, enär fältet i öster och nordost begränsades av ett vattenförande dike av betydliga dimensioner.

Det först anförda skälet mot att förlägga två flygkårer till Västerås synes mig i väsentlig mån förringas därav, att 2:a flygkåren redan i fredstid till stor del förlägges jämväl till Hägernäs. Ej heller anser jag det vara styrkt, att övningsmöjligheter för sjöflygplan ur två flygkårer skulle saknas vid Västerås. Vad vidare beträffar otillräckligheten i areal av det ifrågasatta landflygfältet vid Västerås, har chefen för flygvapnet förklarat, att detsamma, därest det skulle kunna användas av 1:a flygkårens bombplan, måste utvidgas över förenämnda dike och öster om detta befintlig mark tilläggas fältet. Givetvis bör vid en förläggning till Västerås av 1:a flygkåren en sådan utvidgning av landflygfältet äga rum, och har jag fördenskull låtit flygstyrelsen verkställa utredning rörande härav betingat markförvärv. Av densamma och förenämnda i samband därmed överlämnade karta framgår, att arealen för ett tillfredsställande landflygfält därstädes skulle utgöra 100 hektar. Större delen av härför erforderlig mark, eller 76.63 hektar, tillhör kronoegendomen fyra mantal Hässlö nr 1, 2, 3 och 4 i Badelunda socken; den återstående, öster om merberörda dike belägna delen av fältet utgör i areal 23.37 hektar, därav 21.50 hektar tillhöra fideikommisssegendomen tre mantal Hagbyholm i Irsta socken och 1.87 hektar egendomen ett mantal Klinta nr 1 i sistnämnda socken.

Förvärvande av ifrågasatt område i kronans ägo icke varande markområden till landflygfält har flygstyrelsen beräknat medföra en kostnad av 36,000 kronor.

Enligt vad som framgår av chefens för flygvapnet utredning rörande förläggning av 1:a flygkåren, böra, därest kåren förlägges till Västerås, dess sjöhangarer uppföras intill 2:a flygkårens invid flygverkstäderna och å kronan tillhörig mark.

Beträffande förläggningsmöjligheter för tvenne flygkårer i Västerås har chefen för flygvapnet meddelat, att kasernutrymmet i Västmanlands regementes etablissemang medger förläggning därstädes av de båda flygkårerne. Genom en sådan förläggning kan kasernen i Västerås till fullo utnyttjas, och artillerietablissemang i Uppsala blir helt disponibelt för annat ändamål. De båda flygkårerne förläggning i samma kasernetablissemang kommer givetvis att medföra, att de årliga kostnaderna bliva icke oväsentligt lägre, än om kårerne förläggas på skilda håll.

Den sålunda verkställda undersökningen rörande Västerås såsom förläggningssort för 1:a flygkåren synes mig utvisa, att en ur olika synpunkter tillfredsställande förläggning för denna kår kan anordnas därstädes. Visserligen skulle härvid ett område av egendomen Hässlö behöva tagas i anspråk för anordnande av flygfält, men någon annan möjlighet torde enligt vad jag inhämtat icke stå till buds, och betänkligheterna mot en sådan åtgärd synas mig icke så starka som de, vilka anförts gentemot ett disponerande för ändamålet av Kungsängen invid Uppsala.

De kostnader, som skulle uppstå vid en förläggning av 1:a flygkåren till Västerås, hava av flygstyrelsen angivits sålunda:

1. Landflygfält:

fältets iordningställande	kronor	41,700: —	
markinköp	»	36,000: —	
planering m. m. å andra sidan djupdiket	»	15,800: —	
flyttning av djupdiket	»	174,300: —	
vägförbindelser enligt förenämnda alternativ I	»	24,000: —	kronor 291,800: —

2. Sjöflygstation:

stationens iordningställande invid 2:a flygkåren	kronor	60,000: —	
vägförbindelser	»	5,000: —	
transportanordningar	»	16,000: —	» 81,000: —

3. Byggnader m. m.:

hangarer å landflygfält	kronor	200,000: —	
» vid sjöflygstation	»	140,000: — ¹⁾	
vaktstuga	»	13,000: —	
bensinanläggning	»	20,000: —	
monteringshall med reparationsverkstäder (nybyggnader)	»	150,000: —	
diverse inredningsarbeten	»	45,000: —	» 568,000: —

Summa kronor 940,800: —

¹⁾ Därav för schaktning 30,000 kronor.

Jag är icke i tillfälle att nu i detalj taga ståndpunkt till den av flygstyrelsen sålunda uppgjorda kostnadsberäkningen, men jag håller för sannolikt, att vissa av de i densamma ingående utgiftsposterna kunna väsentligt reduceras. Innan de avsedda planerings-, byggnads- och inredningsarbetena m. m. igångsätts, böra därför flygstyrelsens förslag underkastas en ingående granskning, särskilt i syfte att kostnaderna må i möjligaste mån nedbringas.

I förestående kostnadsberäkning har icke upptagits någon ersättning till arrendatorn av kronoegendomen Hässlö. Såsom framgår av flygstyrelsens yttrande den 24 februari 1927, har arrendatorn framställt anspråk på gottgörelse med icke mindre än 100,000 kronor. Då emellertid förvärvande av mark för här ifrågavarande ändamål från fideikommisssegendomen Hagbyholm torde böra ske medelst expropriation, synes det lämpligast att jämväl i erforderlig utsträckning exproprieras nyttjanderätten till kronoegendomen Hässlö. Kostnaden här för kan visserligen icke nu med någon större grad av tillförlitlighet beräknas, men med hänsyn till vad flygstyrelsen i ämnet anfört, torde man hava anledning antaga, att denna kostnad icke tillnärmelsevis kommer att uppgå till det av arrendatorn fordrade beloppet.

Till jämförelse med den framlagda beräkningen av utgifterna för 1:a flygkårens förläggning till Västerås torde böra nämnas, att kostnaderna för kårens förläggning till Uppsala av flygstyrelsen uppskattats till 683,200 kronor. Till detta belopp bör dock läggas den av styrelsen för Ultuna lantbruksinstitut angivna kostnaden, 224,000 kronor, för anordnande av ny gård på Hovstallängarna jämte av lantbruksstyrelsen beräknad förhöjning med 50 % å den i sistnämnda summa ingående kostnaden för ekonomihus eller 53,500 kronor. Sammanlagda kostnaden för Uppsala-alternativet skulle sålunda uppgå till $(683,200 + 224,000 + 53,500 =)$ 960,700 kronor. I betraktande av vad lantbruksstyrelsen anfört rörande förslaget till torrläggning av det till flygfält ifrågasatta området invid Uppsala, är det emellertid sannolikt, att en tillfredsställande dränering av detta område skulle kräva avsevärt större kostnader än som av flygstyrelsen för sådant ändamål beräknats, varigenom nyssnämnda kostnads-summa, 960,700 kronor, skulle komma att i motsvarande mån ökas.

Vad angår det av domänstyrelsen i dess utlåtande den 18 februari 1927 framställda yrkande, att kronoegendomen Hässlö, under förutsättning att den komme att delvis upplåtas till flygfält, måtte i sin helhet avföras från styrelsens förvaltning, har jag, efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, icke funnit något att däremot erinra. Denna kronoegendom torde sålunda från och med den 14 mars 1928 böra överflyttas från domänstyrelsens till flygstyrelsens förvaltning, och torde i samband därmed statens domäners fond böra nedskrivs med ett mot egendomens taxeringsvärde svarande belopp.

Beträffande slutligen de medel, som stå till förfogande för 1:a flygkårens förläggning, vill jag erinra därom, att sedan 1925 års riksdag genom skrivelse den 2 juni 1925 medgivit, att för utförande av för flygvapnets nyorganisation erforderliga nybyggnader m. m. finge under budgetåret 1925—1926 utav de för armébyggnadsändamål reserverade medel användas ett belopp av 4,000,000 kronor, har Kungl. Maj:t genom brev den 13 november 1925 av dessa medel för

byggnads- m. fl. arbeten för 1:a flygkåren anvisat 335,000 kronor. Såsom förut nämnts, har Kungl. Maj:t sedermera genom brev den 4 juni 1926 föreskrivit, att sistnämnda belopp tillsvidare, i avvaktan på slutligt avgörande av frågan om 1:a flygkårens förläggning, icke finge tagas i anspråk. Av detta belopp böra givetvis de med kårens förläggning till Västerås förenade kostnaderna i första hand bestridas. Då kårens uppsättande icke avses att påbörjas förrän under senare hälften av år 1928, torde det kunna anstå till nästkommande år med framställning till riksdagen om anvisande för ändamålet av ytterligare erforderliga medel.

Det synes mig icke lämpligt att i vidare mån än här skett till statsrådsprotokollet redogöra för detta ärende; riksdagens vederbörande utskott torde därom erhålla ytterligare upplysningar genom de handlingar, som tillhandahållas utskottet.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels besluta, att 1:a flygkåren skall förläggas till Västerås,

dels ock medgiva, att kronoegendomen fyra mantal Hässlö nr 1, 2, 3 och 4 i Badelunda socken av Västmanlands län må från och med den 14 mars 1928 överflyttas från domänstyrelsens till flygstyrelsens förvaltning och statens domäners fond därvid nedskrivs med ett mot egendomens taxeringsvärde svarande belopp.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställa behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Georg Z. Topelius.